

Itä-Lontoon yliopiston antropologian professori Chris Knight sohasi muurahaispesää 90-luvulla julkaisemalla teorian ihmisyhteiskuntien synnystä. Oikea sosiobiologinen selitys ei juontuisikaan sodankäynnistä eikä itsekkyydestä vaan naisten ei-tahdonalaisesta kyvystä samanaikaistaa kuu-kautiskiertonsa. Knightin teoriassa kyky sanoa ”ei” seksille avaa naisille ja heihin liittoutuville (sukulais)miehille radikaalin uuden yhteisen alueen, joka ei ole välittömien eläiden ja tarpeiden temmelyskenttä.

Antropologikollega Georgian yliopistossa käsitti teorian väärin. Professori Ben Blountista kantautui 90-luvun mittaan valituksia useiden naisopiskelijoitien ja yhden naisprofessorin seksuaalisena häiritsijänä. Hän erosi lopulta 2004, mutta hänelle järjestyi oitis sekä pesti Teksasin yliopiston (San Antonio) antropologian laitokselta että päätoimittajuus *American Anthropologist*ista, josta hän joutui luopumaan pari vuotta myöhemmin tuoreiden ahdistelususyösten perusteella. Blountin kerrotaan itse todenneen, että hän on kannustavaisena ja innostavaisena henkilönä vain osoittanut ylenpalttista hellyyttä: ”Käytöstä, jota oli hyväksytty suurimman osan uraani, ei enää hyväksyttykään, ja minulta meni aikaa tajuta tilanne.”

Jos on vaikeaa käyttäytymistieteilijällä, ei helppoa ole kirjallisuudentutkijoillakaan. Ensimmäisenä naisena Oxfordin yliopiston runouden professoriksi valittu Ruth Padel erosi hiljan virastaan, koska hänen voitiin katsoa osallistuneen viranhaun aikana kilpaveli Derek Walcottin mustamaalukseen. Nobelistirunoilija Walcottista kuului, että häntä oli epäilty syyllistymisestä opiskelijoitien harraseeraukseen. Padel oli laventanut jo tiedetyn alaa.

Chris Knight itse käytti teoretisoimaansa julkista tilaa toisenlaiseen toimintaan. Hän pääsi uudelleen otsikoihin viime kevään G20-protestien yhteydessä Lontoossa. Knightin ja kumppanien Government of the Dead -kateatteriryhmä esiintyi mielenosoituksissa pukeutuneena eläviksi kuolleiksi teemalla *eat the bankers*. Maailmanlaajuisen laman aiheuttaneita pankinjohtajia arvostelleen manööverin jälkeen Knightia syytetään ”kehotuksesta väkivaltaan”. Työnantaja on pidättänyt virasta ja uhkaa irtisanomisella, koska Knight on ”vahingoittanut yliopiston mainetta.” Kukahan suomalaisprofessori poimii soihdun?

Knight on esittänyt kielitieteellisen hypoteesin, jonka mukaan sanojen suhde rituaaleihin on sama kuin paperiseteleiden suhde kultakantaan. Setelit ovat (tai oikeammin olivat) sopimuksenvaraisia lupauksia, joiden todellinen arvo lunastetaan (lunastettiin) keskuspankin kullalla. Samoin sanat ovat sopimuksenvaraista kulutus-

tavaraa: sen arvo heikkenee ja haalistuu, jollei sitä uusita rituaaleilla, jotka vastaavat huutoon. Oletus voidaan nähdä erikoistapauksena yleisemmästä ajatuksesta: sanat ovat tekojen virittämiä. Ilman ajoittaista upottamista tekojen virtaan sanat muuttuvat tuhaksi ainakin kuulijoiden korvissa jolleivät puhujan suussa. Lopulta tuuli heiluttaa huulia.

Filosofian köyhyys viime vuosisadalla tiivistyy sanojen lunastamattomuuteen. Toisin kuin luonnontieteilijät, filosofit eivät ole löytäneet tapaa elää niin kuin opettavat. Kriittisimmätkin kuluttavat aikaansa yksittäisinä yksilöinä omaa identiteettiään rakentaen, samanlaisten hukkuvien persoonallisuuksien meressä kuka mitenkään itseään tyylytellen ja hoitaen. Samaan aikaan luonnontieteilijöillä on rituaalit, joilla yhdistää sanansa ja elämäntapansa. Toisin kuin paavi ja Slavoj Žižek väittävät, tieteen edistysaskeleet, kuten geenimuuntelu tai nanoteknologia, eivät aiheuta ihmisissä vieraantumista ja vilunväristyksiä, vaan mieluisasti kihelmöivän odotuksen uusista elektronisista laitteista olo- ellei peräti makuuhuoneeseen.

Luonnontieteilijöillä on 1820-luvulta lähtien ollut kokonainen ja kollektiivinen elämäntapa, joka pitää mitä lupaa: taloudellinen kasvu on sitonut itsensä uhraavan tieteen tekijän muita askeettisemmän elämän ehjäksi kokonaisuudeksi, jolla on paitsi oma yhteisönsä myös selvä suhde ympäröivään yhteiskuntaan. Joutavaa metafysiikkaa valitellut Ernest Renan nimitti tiedettä 1848 ”totisimmin liberaaliksi asiaksi maailmassa”. Sen hienous piili juuri anonyymeiksi jäävissä lukemattomissa ensikäden tutkimuksissa, joissa parhaiten pärjäivät oppia saaneet köyhät ja vaatimattomat ihmiset. Rikkaat toivat Renanin mukaan tieteeseen pinnallisen otteen, sen sijaan että olisivat vain antaneet rahansa tutkimuksen hyväksi. Köyhistä oloista Bretagnesta ponnistanut filologi haaveili itse miljoonan saamisesta laboratorion sijasta *Talmudin*, *Vedantin* ja *Nyayan* kääntämiseen ja kommentoimiseen.

Luonnontieteilijä on aina yhteiskunnan asialla, ja hänellä on siitä näyttöjä. Filosofeille on jäänyt vastentahtoisten kuluttajien rooli, niin tai näin motivoitunut ostoboiokit, muttei ensimmäistäkään elämäkokoista ja kollektiivista tapaa lunastaa puheensa, jos ei loisimista tieteen apulaisina lasketa. Kirjailijoilta filosofi voi lainata vetäytyvän viisaan kaapua, sosiaalisesti hyväksytyyn syyn epäsosiaaliseen käytökseen. Epäsosiaalisuus jättää puheet jo alun pitäen yksityisiksi: rituaalina niiden lunastamiseen on hauskanpito tai itsetuho. G. H. von Wrightin julkinen hahmo heijasteli näitä kahta filosofipositiota:

yhtäällä ystävällis-asiallinen tieteellisten kysymysten selvittäjä, toisaalla äreän elitistinen kulttuurikriitikko.

Reuna-alueille emanoituu ydinten väkevyyksistä laimeaa litkua. Viimeistään siinä vaiheessa, kun vieraalla kielellä julkaiseminen on katsottu akateemisesti meritoivammaksi kuin äidinkielellä kirjoittaminen, akateeminen suomifilosofia on luopunut koko yrityksestä etsiä sanojen ja tekojen välistä yhteyttä yleiseurooppalaisen porvarillisuuden ulkopuolelta. Ja mitään muuta vaihtoa suomalaisessa ammattifilosofiassa ei ole ollutkaan. Joka etsii tekojen elävöittämää sanaa tai sanan sitomaa tekoa, voi etsiä muualta.

Saihan Kailan ja Krohnin sukupolvi vielä otsikkotasolla aikaan 'syvähenkisyyden' ja 'ydinihmisen' kaltaisia kiteytyksiä. Kaila yritti myös saattaa tieteellisen holismin kenttä- ja *Gestalt*-teorioineen yhteyteen poliittisen kokonaisvaltaisuuden kanssa: "Ihmiseen sovellettuna [kenttäajattelu] sanoo, että jokaisen kansan luonnollisen elintilan ajatus nostetaan myös poliittisesti etusijalle." Hän pyrki 1941 liittämään oman ajattelunsa snellmanilaiseen kansallistunteeseen, mutta kallistui yrjökoskislaiseen näköalaan: "Ja mitä tarkoittaa olla kansallinen sosialisti kattavassa eurooppalaisessa mielessä? Se tarkoittaa kansallisuusperiaatteen kehittämistä edelleen siten, että kansankokonaisuudesta muodostuu elimellinen ykseys, jossa 'sosiaaliselle kysymykselle' ei ole mitään sijaa." Luokkaristiriidoista siivotun yhtenäisen kansanruumiin ajatus veti vahvasti puoleensa, ei ehkä vähiten siksi, että se olisi avannut filosofialle ja filosofeille tilaa elää kuten opettavat. Arkkieliteti Kaila kuitenkin vieroi suomalaisuutta: aitosuomalaisuudenkaan vika ei ollut aitous- tai rotuhapatuksessa vaan harhauskossa johonkin mukaan ei-germaaniseen hyvään. Siksi hän mieluiten leperteli 'elintilasta' saksaksi ja ruotsiksi lähetystöilläillä ja säätiökokkareilla. Niin Kaila kuin vaakunaleijonanosa suomalaisesta älypäästöstä olisi luopunut viimeisistäkin estoistaan natsi-ihailussaan, jos Hitlerillä olisi ollut joko jalompi syntyperä tai yliopistotutkinto taskussaan. Ilman tätä *Lebenstraumaa* ei ehkä voisi käsittää sitä, miten nuori suomalainen intellektuelli saattoi 40-luvun lopussa tai 70-luvun alussa pitää Stalinia etevänä esseistinä ja varteenotettavana teoreetikkona.

Simone Weil on omanlaisensa poikkeus filosofien joukossa. Häntä muistetaan erityisen hartaasti tänä syntymänsä 100-vuotisjuhlavuotena esimerkiksi Le Puy-en-Velayn pikkukaupungissa, jonne Weil saapui opettajaksi 1931. Ylä-Loirin seuduille loka- tai marraskuussa osuva ennättää vielä kuulemaan filosofista sanaa useissa eri tilaisuuksissa. Weil lunasti omansa työllä ja vastarinnalla. Hänen lähettyvillään pörräsi muitakin kokeilijoita, kuten Georges Bataille ja Bretonin surrealistit, jotka olivat yhdessä Weilin kanssa kokoamassa fasismin vastaista kansanrintamaa 30-luvun Ranskassa. Weil piti tiukasti silmällä houkutus kokonaisuuden teeskentelyyn ja varasi erityisen halveksuntansa saksalaiselle elimellisyydelle: "On hyödytöntä ja kunniatonta sulkea silmänsä. Jo toisen kerran kahdenkymmenen vuoden

sisään maailman parhaiten järjestäytyneet, voimakkaat ja edistyskelliset proletariaatti, Saksan työläiset, on antautunut ilman vastarintaa. Kaiut yltävät kauas Saksan ulkopuolelle."

"Fasisimi on kapitalismin maastovaihte," sanoo Olli Tammilehto. Mikäs sitten on kapitalismin sähköajovaihte? Sitäkö silmälläpitäen valtiovarainministeri Katainen lupaili lupaa kolmelle uudelle ydinvoimalalle? Ei ole helppoa politiikkonkaan saada puheita linjaan elintapansa kanssa, kun selluteollisuus kieltäytyy niin halvasta puusta kuin halvasta sähköstäkin. Taas kuuluu uusi talkookutsu, nyt metsäteollisuuden tulevaisuuden takaamiseksi. Tutkimus ja kaikki mukaan, nyt yhdessä!

Knighitin tapaus tuskin jää viimeiseksi, kun yhä mimosamaisemmiksi käyvät yliopistot ympäri maailmaa tarkkailevat kilpensä kiiltoa. Niiden on todistettava sanansa työmarkkinoilla ja suuryritysten lahjoituspöydissä. Lupaus innovatiivisuudesta lunastetaan suostumalla kaikkeen, mitä rahoittajat haluavat. Helsingin yliopisto lyö keihäänkärkenä jauhot suuhun elämällä kuten opettaa: ensimmäisten joukossa yliopiston uuteen hallitukseen valittiin jäseneksi Royal Dutch Shell -yhtiön hallituksen puheenjohtaja. Uusi jäsen tarttuu tietävästi innolla tehtäväänsä. Saihan öljypomo sopivasti kesäkuulla kuitatuksi korvaussumman, joka tarvittiin oikeudenkäynnin välttämiseksi muun muassa rikoksista ihmiskuntaa vastaan ja kidutuksesta. Hiljaiset miljoonat Ken Saro-Wiwan omaisille ja äänekäävät miljoonat ilmastomuutostutkimukseen kertovat halusta puhdistautua. Ryöstettyä, saastunutta ja saastuvaa maata, ilmaa, vettä ja eetteriä riittääkin neonsimpukan varjopuolella. Shellin viherpesuedessä 00-luvun suomalainen tiedehallinto uppokastaa Uuden Yliopiston.

Oikaisut

Viime numerossa (2/09) S. Albert Kivisen tekstin "Sielun olemus" sisältämään (s. 52) kuvioon ilmaantui virhe. Prehension aktia kuvaava kirjain P ja referentiaalisen kognition aktia kuvaava kirjain R olivat vaihtaneet paikkaa. P:n tulee suuntautua immanentiin objektiin IO ja R:n transsendentiin objektiin TO. Samoin Tommi Uschanovin tekstin "Ruoka metaforana ja todellisuutena modernissa filosofiassa" lähdeluetteloon (s. 40) kulkeutui virheellinen alkuteostieto Ludwig Wittgensteinin teokselle *Sininen ja ruskea kirja*; kun korrekti olisi: *The Blue and Brown Book*. Toimitus pahoittelee kömmähdyksiään.